

Budjettikatsaus 2024

Katsaus valtion talousarvioesitykseen,
lokakuu 2023

Talouspolitiikka

VALTIOVARAINMINISTERIÖN JULKAISUJA – 2023:72

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:72

Budjettikatsaus 2024

Katsaus valtion talousarvioesitykseen,
lokakuu 2023

Valtiovarainministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtiovarainministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-367-463-9

ISSN pdf: 1797-9714

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Budjettikatsaus 2024

Katsaus valtion talousarvioesitykseen, lokakuu 2023

Valtiovarainministeriön julkaisu 2023:72 **Teema** Talouspolitiikka

Julkaisija Valtiovarainministeriö

Yhteisötekijä Valtiovarainministeriö

Kieli suomi **Sivumäärä** 31

Tiivistelmä

Tässä julkaisussa tarkastellaan vuoden 2024 talousarvioesitystä, joka annettiin eduskunnalle lokakuussa 2023. Tarkoituksena on tarjota tiivis kuvaus valtion budjetin keskeisistä teemoista vuonna 2024. Talousarvioesitys pohjautuu valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattomaan talousennusteeseen, joka esitellään Taloudellisessa katsauksessa.

Pääministeri Orpon hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Julkisen talouden menoja sopeutetaan hallituksen päätöksin nettomääräisesti noin 4 mrd. euroa, minkä lisäksi hallitus on linjannut rakennepoliittisista toimista, joilla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista noin 2 mrd. eurolla vuoden 2027 tasolla. Hallitusohjelman menolinjaukset tuottavat nettomääräisesti noin 0,8 mrd. euron säästövaikutuksen valtion budjettitalouteen vuonna 2024.

Vuoden 2024 talousarvioesityksen määrärahat ovat 87,9 mrd. euroa. Valtion budjettitalouden alijäämäksi ennakoitaan noin 11,5 mrd. euroa. Menotaso nousee vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon nähden 6,5 mrd. euroa. Määrärahatason kasvua selittävät suurimpina tekijöinä mm. vuoden 2024 lakisääteiset ja sopimusperusteiset indeksitarkistukset, korkomenot sekä muutokset hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa.

Asiasanat talouspolitiikka, valtion talousarvioesitys, valtiontalous, budjettikatsaus, budjetti, budjettitalous

ISBN PDF 978-952-367-463-9 **ISSN PDF** 1797-9714

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-463-9>

Budgetöversikt 2024

Översikt över budgetpropositionen, oktober 2023

Finansministeriets publikationer 2023:72		Tema	Finanspolitiken
Utgivare	Finansministeriet		
Utarbetad av	Finansministeriet		
Språk	finska	Sidantal	31

Referat

I denna publikation granskas budgetpropositionen för 2024, som lämnas till riksdagen i oktober 2023. Avsikten är att ge en kort beskrivning av centrala teman i statsbudgeten 2024. Budgetpropositionen baserar sig på oberoende ekonomiska prognoser från finansministeriets ekonomiska avdelning, och de presenteras i den ekonomiska översikten.

I syfte att nå målet för de offentliga finanserna åtar sig statsminister Orpos regering att under valperioden genomföra permanenta åtgärder som stärker de offentliga finanserna med ett nettobelopp på 6 miljarder euro på 2027 års nivå. Utgifterna inom de offentliga finanserna anpassas genom regeringens beslut med ett nettobelopp på cirka 4 miljarder euro, och dessutom har regeringen kommit med riktlinjer för strukturpolitiska åtgärder som syftar till att stärka de offentliga finanserna med cirka 2 miljarder euro på 2027 års nivå. Utgiftsjusteringarna enligt regeringsprogrammet resulterar i nettobesparingar på cirka 0,8 miljarder euro för statens budgetekonomi 2024.

Anslagen i budgetpropositionen för 2024 uppgår till 87,9 miljarder euro. Underskottet i statens budgetekonomi beräknas uppgå till cirka 11,5 miljarder euro. Jämfört med den ordinarie budgeten för 2023 stiger utgiftsnivån med 6,5 miljarder euro. Den ökade anslagsnivån beror främst bland annat på lagstadgade och avtalsbaserade indexjusteringar 2024, ränteutgifter och förändringar i statsfinansieringen av välfärdsområdena.

Nyckelord finanspolitik, budgetproposition, statsfinanser, budgetöversikt, budget, budgetekonomi

ISBN PDF 978-952-367-463-9 **ISSN PDF** 1797-9714

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-463-9>

Budget review 2024

Review on central government budget proposal, October 2023

Publications of the Ministry of Finance 2023:72	Subject	Economic Policy
--	----------------	-----------------

Publisher	Ministry of Finance
------------------	---------------------

Group author	Ministry of Finance
---------------------	---------------------

Language	Finnish	Pages	31
-----------------	---------	--------------	----

Abstract

This publication examines the budget proposal for 2024, which was submitted to Parliament in October 2023. The aim is to provide a concise description of the central themes of the 2024 Budget. The budget proposal is based on an independent economic forecast produced by the Economics Department at the Ministry of Finance, which is presented in the Economic Survey.

Prime Minister Orpo's Government commits to permanently strengthening general government finances during the parliamentary term through a set of actions that will strengthen general government finances by a net amount of EUR 6 billion at the level of 2027. General government expenditure will be adjusted by decisions of the Government by a net amount of approximately EUR 4 billion. In addition, the Government has outlined structural policy measures aimed at strengthening general government finances by approximately EUR 2 billion at the level of 2027. The expenditure-related policies outlined in the Government Programme will generate net savings of approximately EUR 0.8 billion in central government on-budget activities in 2024.

The appropriations in the budget proposal for 2024 amount to EUR 87.9 billion. The central government on-budget deficit is projected to amount to approximately EUR 11.5 billion. Compared to the actual 2023 budget, the expenditure will increase by EUR 6.5 billion. The most significant factors contributing to the increase in appropriations include legislative and agreement-based index adjustments in 2024, interest expenditure and changes in the central government funding of the wellbeing services counties.

Keywords	economic policy, budget proposal, central government finances, budget review, budget, budget economy
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-367-463-9	ISSN PDF	1797-9714
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-463-9
--------------------	---

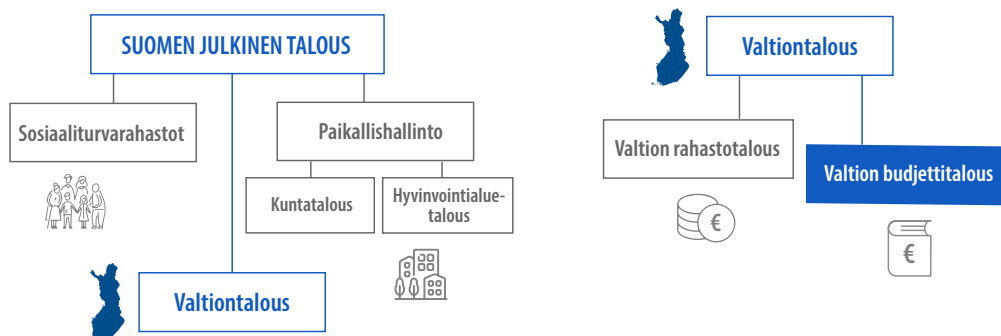
Sisältö

1	Johdanto	7
2	Talouden näkymät	9
2.1	Reaalitalous	9
2.2	Julkinen talous.....	10
3	Hallituksen talouspoliittinen linja	13
4	Valtion talousarvioesitys 2024	15
4.1	Tulot, menot, tasapaino ja velka.....	15
4.2	Poimintoja vuoden 2024 vero- ja määrärahapäätöksistä	20
4.3	Hyvinvointialueiden talous	26
4.4	Kuntatalous	28
5	Yhteenveto	31

1 Johdanto

Suomen julkinen talous koostuu valtiontaloudesta, kuntien ja hyvinvointialueiden muodostamasta paikallishallinnosta ja sosiaaliturvarahastoista. Valtiontalous sisältää valtion talousarviotalouden eli budjettitalouden ja valtion rahastotalouden. Valtion budjettitalouden sijoittumista valtiontalouteen ja Suomen julkiseen talouteen on havainnollistettu kuviossa 1. Tässä julkaisussa keskitytään pääosin valtion budjettitalouteen. Tarkastelun kohteena on hallituksen vuoden 2024 talousarvioesitys, joka on annettu eduskunnalle lokakuussa. Tarkoituksena on tarjota tiivis kuvaus valtion budjetin keskeisistä teemoista kuvioiden ja taulukoiden avulla, sekä johdattaa lukija tutkimaan teemoja tarkemmin verkkolinkkien kautta. Talousarvioesitys pohjautuu valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattomaan talousennusteeseen, joka esitellään [Taloudellisessa katsauksessa](#).

Kuvio 1. Valtiontalous osana julkista taloutta ja valtion budjettitalous osana valtiontaloutta.
Lähde: [tutkibudjettia.fi](#)

Ylin päätävävalta valtion varojen käytöstä on Suomessa eduskunnalla, joka käyttää valtaa lähinnä kahdella tavalla: säätämällä lakeja ja hyväksymällä talousarvioita. Valtaosa talousarvion sisällöstä on lailla sidottua ja ennen talousarviosta päättämistä muutetaan usein lakeja. Eduskunta hyväksyy budjetin seuraavalle talousarviovuodelle ennen edellisen talousarviovuoden loppua.

Käytännössä valtion talousarvio käsittelee valtion seuraavan vuoden tulojen ja menojen suuruutta ja kohdentumista. Hallitus neuvottelee talousarvioesityksestä budjettiriihessä. Talousarvioesityksen laadinnan pohjana on julkisen talouden suunnitelma sekä pääministeri Orpon hallitusohjelma. Hallitusohjelmassa määritellään hallituksen talouspoliittiset päälinjat. Lisäksi hallitus päättää kautensa alussa vaalikauden kehyksestä eli valtion menokatosta ja kehysmenettelyn säännöistä. Hallitus tarkistaa vuosittain huhtikuussa julkisen talouden suunnitelmassa kehyksen hallinnonaloittaiset määrärahat sekä päivittää kehyksen vastaamaan kustannustason, hintojen ja kehysmenojen rakenteen muutoksia. Lisätietoa osoitteessa <https://vm.fi/valtion-talouden-kehukset>.

Vuoden 2024 talousarvioesityksen loppusumma on 87,9 mrd. euroa. Pääosa määrärahoista käytetään terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan. Tulot kerätään pääasiassa liikevaihtoon perustuvista veroista, kuten arvonlisäverosta, ja tuloveroista, kuten ansio- ja pääomatuloverosta. Valtion budjettitalouden alijäämäksi ennakoidaan noin 11,5 mrd. euroa ja valtionvelan odotetaan nousevan noin 163 mrd. euroon.

2 Talouden näkymät

2.1 Reaalitalous

Hintojen ja korkojen nousu on vähentänyt kotitalouksien kulutusta ja yksityisiä investointeja. Suomen talous ei kasva vuonna 2023 edellisvuodesta. Inflaatio on kuitenkin nopeasti hidastumassa ja vuonna 2024 hintojen nousu on kotitalouksen tulojen kasvua hitaampaa. Myös korkojen nousu on pysähtynyt. Kotitalouksien ostovoima koheneekin ja lisää yksityistä kulutusta ensi vuonna. Vuonna 2024 BKT kasvaa noin 1,2 %.

Taloukasvua heikentää rakentamisen heikko tilanne vielä vuonna 2024. Investointinäkymät ovat kuitenkin muuten valoisat, erityisesti tuulivoimainvestointisuunnitelmia on erittäin paljon. Maailmantalouden kasvu on heikkoa vuonna 2023, mutta vuonna 2024 sekin piristyy inflaation hidastuessa, mikä kasvattaa Suomen vientiä.

Työllisyys notkahtaa vuonna 2023 heikon taloukasvun seurauksena ja työttömyys lisääntyy. Työllisyys kääntyy kuitenkin kasvuun vuoden 2024 aikana. Vuonna 2024 työllisyysaste (15–64-vuotiaat) on 73,8 % ja työttömyysaste 7,2 %.

Taulukko 1. Kansantalouden kehitys vuosina 2021–2024

Ennuste, lokakuu 2023	2021	2022	2023*	2024*
BKT:n arvo, mrd. euroa	250,9	268,7	281,6	291,1
BKT, määrän muutos, %	3,2	1,6	0,0	1,2
Työttömyysaste, %	7,7	6,8	7,1	7,2
Työllisyysaste, %	72,3	73,8	73,8	73,8
Kuluttajahintaindeksi, muutos-%	2,2	7,1	6,2	2,2
Pitkä korko, 10 v, %	-0,1	1,7	3,1	3,2

* Ennuste

2.2 Julkinen talous

Suomen julkisen talouden rahoitusasema heikentyy vuonna 2023 merkittävästi vuoteen 2022 verrattuna. Talouskasvu on seisahtunut ja monet aikaisemmin päätetyt toimet sekä inflaatiosta johtuva menojen nousu kasvattavat vuoden 2023 alijäämää. Julkisen talouden tila heikkenee lähivuosina hallituksen päättämistä julkista taloutta vahvistavista toimista huolimatta. Talouskasvu nopeutuu vaalikauden loppupuolella lähivuosiin verrattuna ja samaan aikaan myös sopeutustoimet purevat, minkä johdosta julkisen talouden rahoitusasema alkaa kohentua. Julkinen talous pysyy kuitenkin huomattavan alijäämäisenä.

Julkinen velkasuhde on kohonnut korkealle tasolle historiaan nähden sekä rakenteellisten syiden että vuosikymmenen alun eri kriisien johdosta. Sopeutustoimista huolimatta velkasuhde kasvaa hiljalleen vaalikaudella. Osaltaan sopeutustoimien vaikutusta vaimentaa korkomenojen kasvu. Julkinen talous on pidemmällä aikavälillä rakenteellisesti alijäämäinen ja siten julkisessa taloudessa on kestävyysvaje.

Talouden näkymistä voi lukea tarkemmin valtiovarainministeriön julkaisemasta [Taloudellisesta katsauksesta](#).

Taulukko 2. Julkisen talouden keskeisiä tunnuslukuja kansantalouden tilinpidon mukaan, % BKT:sta

Ennuste lokakuu 2023, % BKT:sta	2021	2022*	2023**	2024**
Verot ja sosiaaliturvamaksut	43,1	42,9	41,7	40,8
Julkisyhteisöjen menot	55,7	53,4	54,7	54,7
Julkisyhteisöjen nettoluotonanto	-2,9	-0,8	-2,4	-3,2
• Valtionhallinto	-3,2	-1,6	-3,3	-3,4
• Paikallishallinto	-0,3	-0,2	-0,1	-0,2
• Hyvinvointialueet			-0,4	-0,5
• Työeläkelaitokset	0,7	0,9	1,0	1,0
• Muut sosiaaliturvarahastot	-0,1	0,1	0,4	-0,1
Julkisyhteisöjen bruttovelka	72,5	72,9	74,2	76,8
Valtionvelka ¹⁾	51,3	52,7	54,3	56,4

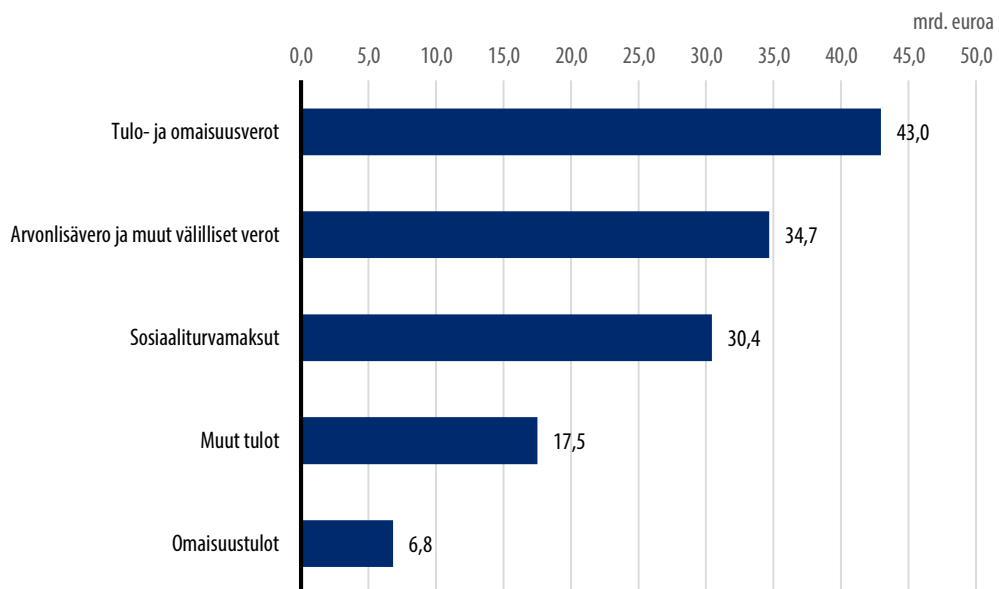
* ennakkotieto

** ennuste

1) VM:n kansantalousosaston arvio valtion velasta eroaa budjetoidun perusteella arvioidusta mm. päivitettyjen tuloennusteiden vuoksi

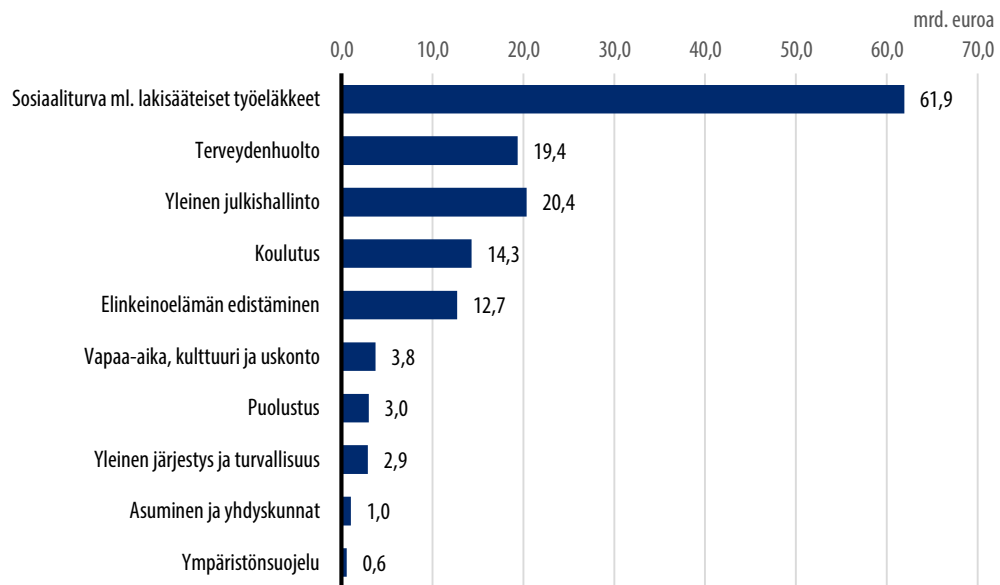
Talouden suhdanteiden lisäksi julkisen talouden rakenteet heijastuvat julkisyhteisöjen tulojen kertymään ja menojen kohdentumiseen. Kuviosta 2 nähdään, että julkisyhteisöjen tuloista suurin osa kerättiin tulo- ja omaisuusveroina sekä välillisinä veroina vuonna 2021. Julkisyhteisöjen menoista suurin osa muodostuu sosiaaliturvaetuuksien menoista, mikä näkyy kuviosta 3. Näitä menoja ovat muun muassa eläkkeet, työttömyysetuudet ja perheetuudet sekä sairausajan, asumisen ja sosiaalista syrjäytymistä ehkäisevät tuet.

Kuvio 2. Julkisyhteisöjen tulot vuonna 2021, mrd. euroa. Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 3. Julkisyhteisöjen menot käyttökohteen mukaisesti (COFOG) vuonna 2021, mrd. euroa.

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito

3 Hallituksen talouspoliittinen linja

Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on parantaa suomalaisten elintasoja, kääntää hyvinvointia uhkaava velkaantumiskehitys ja saattaa Suomen talous kestäväan kasvuun.

Hallitusohjelmassaan hallitus asetti seuraavat keskeiset talous- ja finanssipolitiikan tavoitteet:

- Julkisen talouden velkasuhde vakautetaan ja sen jälkeen käännetään ylivaalikautisessa tarkastelussa pysyvästi alenevalle uralle. Pitkän aikavälin tavoite on pohjoismainen talouskasvu ja velan suhde bruttokansantuotteeseen.
- Julkisen talouden rahoitusasema kohenee siten, että julkisen talouden alijäämä on korkeintaan 1 % suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden aikana eli vuoteen 2027 mennessä.
- Työllisyys- ja kasvutoimilla tavoitellaan 100 000 uutta työllistä. Pidemmällä aikavälillä tavoitteena on nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin.
- Työllisyys- ja kasvutoimet yhdessä suorien sopeutustoimien kanssa luovat edellytykset julkisen talouden tasapainottumiseen vuonna 2030.

Pääministeri Orpon hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Julkinen talous huomioidaan kokonaisuutena alasektoreiden (valtio, kunnat, hyvinvointialueet, sosiaaliturvarahastot) välisen osaoptimoinnin välttämiseksi.

Julkisen talouden menoja sopeutetaan hallituksen päätöksin nettomääräisesti noin 4 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Osana sopeutustoimia hallitus on linjannut rakennepoliittisista toimita, joilla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista noin 2 mrd. eurolla vuoden 2027 tasolla. Hallitus seuraa aktiivisesti toimenpidekokonaisuuden toteutumista

budjetti- ja kehysriihissä sekä reagoi korvaavilla toimenpiteillä, jos kokonaisuus uhkaa jäädä tavoitellusta 6 mrd. euron tasosta. Hallitus suhtautuu vakavasti myös takaus- ja takuuvastuisiin liittyviin julkisen talouden riskeihin.

Hallitus on sitoutunut valtiontalouden kehysmenettelyyn, joka rajoittaa valtion talousarvioissa budjetoitavien menojen määrää. Menosäännöllä varmistetaan valtiontalouden vastuullinen, pitkäjänteinen ja taloudellista vakautta edistävä menopolitiikka. Hallitusohjelman mukaisia ja muita toimenpiteitä toteutetaan siinä määrin kuin se on kehysten puitteissa mahdollista. Vaalikauden kehys vuosille 2024–2027 on asetettu [Julkisen talouden suunnitelmassa](#).

Veropolitiikalla hallitus tavoittelee kotitalouksien ostovoiman kohentumista, työnteon kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista. Hallituksen veropolitiikka kannustaa työnteeseen ja yrittäjyyteen sekä tukee kotimaista omistajuutta. Hallitus ei päätösperäisesti kiristä kokonaisveroastetta.

Finanssipoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävistä, vuoden 2024 talousarvioesitykseen sisältyvistä toimenpiteistä on lyhyt kuvaus luvussa 4.2.

4 Valtion talousarvioesitys 2024

Valtion tuloja ja menoja tarkastellaan talousarvioesityksen yleisperusteluissa luvuissa 4 ja 5 sekä yksityiskohtaisissa perusteluissa (budjetti.vm.fi). Tuloarviot käsitellään osastoittain ja määräraha-arviot pääluokittain.

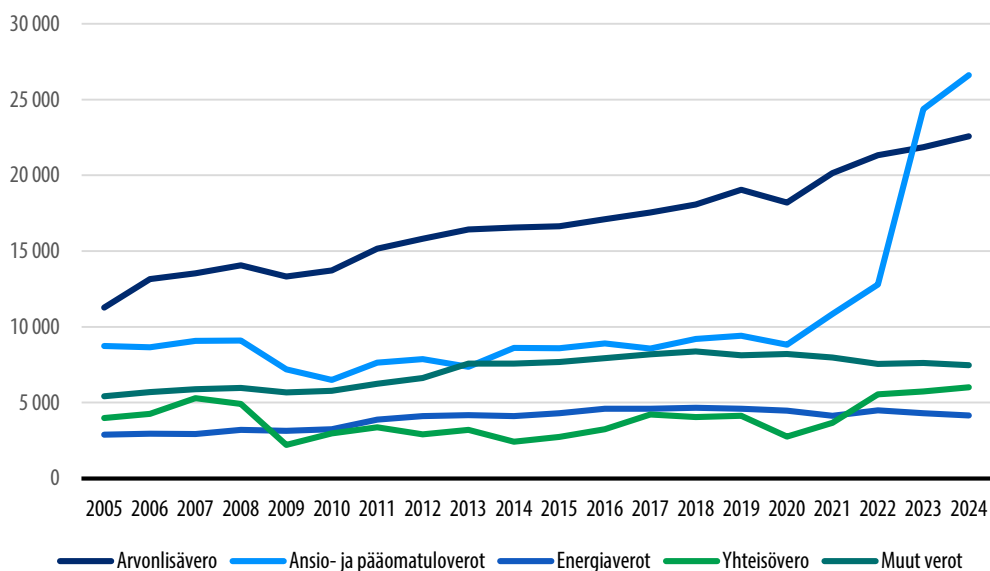
4.1 Tulot, menot, tasapaino ja velka

Tulot

Valtion budjettitalouden tuloiksi ilman nettolainanottoa arvioidaan 76,3 mrd. euroa vuonna 2024. Verojen ja veronluontoisten tulojen osuus on noin 66,8 mrd. euroa (87 %). Valtion verotulojen arvioidaan kasvavan 3,7 % vuonna 2024 eli 2,4 mrd. euroa vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon nähden. Budjettitalouden tulojen ilman nettolainanottoa arvioidaan kasvavan vastaavasti 4,5 % eli 3,3 mrd. euroa vuonna 2024.

Kuviossa 4 on esitetty valtion verotulojen kehitys keskeisimpien verolajien osalta vuosina 2005–2024. Verotulot ovat kasvaneet vahvasti vuoden 2020 jälkeen talouden alettua elpymään koronapandemian aiheuttamista vaikeuksista. Vuonna 2023 voimaan tullut sote-uudistus aiheutti merkittävän kasvun valtion verotuloissa, kun sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä pelastustoimen järjestämistä vastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille ja niiden rahoitusvastuu kunnilta valtiolle.

Sote-uudistuksesta johtuen tuloverotus on muodostanut vuodesta 2023 lähtien valtion suurimman yksittäisen tulonlähteen. Arvonlisäveron merkitys valtion tulonlähteenä pysyy merkittävänä. Yhteisöveron tuotto on riippuvainen yritysten tuloskehityksestä ja sille on tyypillistä voimakkaat suhdannevaihtelut. Pitkällä aikavälillä yhteisöveron tuottoa on vähentänyt osaltaan se, että verokilpailun vuoksi yhteisöverokantaa on alennettu, kun tavoitteena on ollut varmistaa Suomen säilyminen kilpailukykyisenä investointikohteena. Energiaveron tuotto kehittyy verrattain vaimeasti, mitä selittää veropohjien kuten esim. polttonesteiden ja sähkön kulutuksen maltillinen kehitys. Energiaveroihin on tarkastelujaksolla tehty korotuksia, mutta toisaalta verorasitusta on laskenut kulutuksen siirtymä energiatuotteisiin, joita verotetaan matalammilla verotasoilla.

Kuvio 4. Valtion verotulojen kehitys verolajeittain vuosina 2005–2024, milj. euroa

Menot

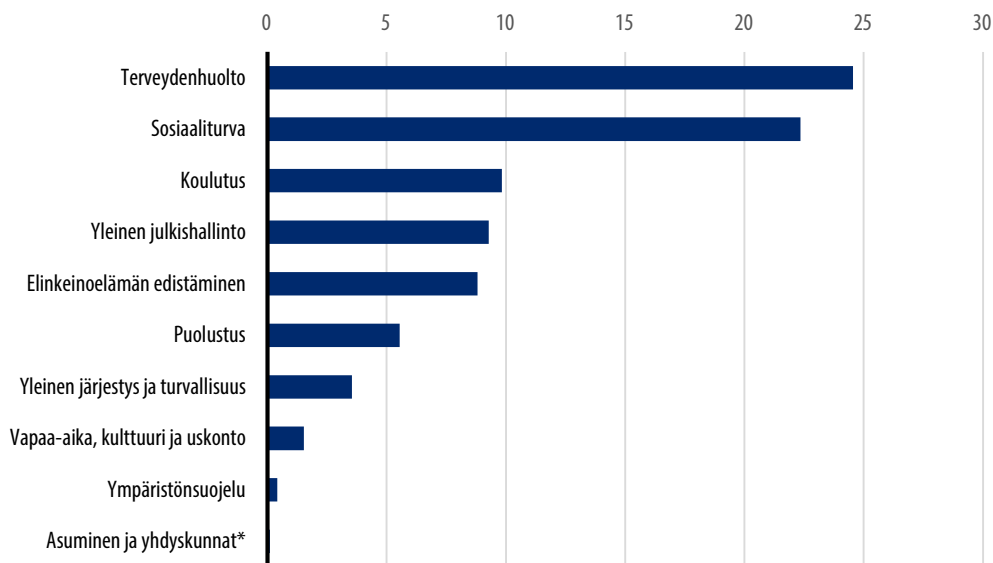
Talousarvioesityksen määrärahat ovat 87,9 mrd. euroa, mikä on 6,5 mrd. euroa ja 8 % enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahatason kasvua vuoteen 2023 verrattuna selittävät mm. vuoden 2024 lakisääteiset ja sopimusperusteiset indeksitarkistukset (1,7 mrd. euroa) sekä muutokset hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa. Hyvinvointialueille kohdennetaan vuodelle 2024 rahoitusta 3,4 mrd. euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa, minkä lisäksi tehdään lakisääteinen indeksitarkistus. Hyvinvointialueiden rahoituksen kasvua selittää mm. se, että vuoden 2023 rahoituksesta 1,9 mrd. euroa maksettiin jo joulukuussa 2022, mikä pienentää vuoden 2023 vertailulukua.

Toinen merkittävä kokonaismenojen kasvua selittävä tekijä on valtion lainojen velanhoidokustannusten kasvu. Korkokustannukset kasvavat noin 1,6 mrd. eurolla eli kaksinkertaistuvat vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Julkisen velan hoitoon liittyvät menot kasvattavat budjettitalouden kokonaismenoja noin 2 prosenttiyksikköä. Kun hintojen muutos jätetään tarkastelun ulkopuolelle ja huomioidaan vuoden 2023 hyvinvointialueiden rahoituksesta jo vuoden 2022 puolella maksettu osuus, hallinnonalojen määrärahat (eli kaikki menot paitsi korkomenot) kasvavat noin 1,7 % vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon nähden.

Vuonna 2024 budjettitalouden määrärahasoa nostavat myös lisäpanostukset T&K-toimintaan sekä pääministeri Orpon hallitusohjelmassa linjatut pysyvät menolisäykset mm. perusopetukseen, lapsiperheiden tukemiseen sekä poliisitoimen ja puolustusvoimien resursseihin. Toisaalta menotasoja alentavat hallitusohjelman mukaiset uudistukset ja menosäästöt.

Kuten edellä on kuvattu, määrärahojen, eli valtion menojen, kohdentuminen eri käyttötarkoituksiin riippuu poliittisista päätöksistä, talouden rakenteista ja suhdanteista. Merkittävin osa valtion talousarvioesityksen määrärahoista vuonna 2024 kohdistuu terveydenhuoltoon (28 %) ja sosiaaliturvaan (25 %). Kuviossa 5 on havainnollistettu valtion määrärahojen käyttökohteet vuonna 2024 hallituksen esityksen mukaisesti.

Kuvio 5. Vuoden 2024 talousarvioesityksen määrärahat käyttökohteen mukaisesti (COFOG), mrd. euroa

* Pääosa asuntotuotannon tukemiseen liittyvistä menoista rahoitetaan valtion talousarvion ulkopuolisesta asuntorahastosta. Lisäksi suorat asumistuet sisältyvät sosiaaliturvan menoihin.

Osa valtion budjettiin tulevista tuloista saadaan Euroopan unionilta, ja toisaalta Suomen valtio maksaa EU:lle maksuja. Valtiontalouden tasolla Suomen arvioidaan maksavan EU:n budjettiin, Euroopan rauhanrahastoon ja kehitysrhastoon noin 2,4 mrd. euroa vuonna 2024. Suomen maksut kasvavat 390 milj. euroa vuodelle 2023 budjetoituun verrattuna.

EU:n budjetista arvioidaan saatavan tuloja noin 2,1 mrd. euroa, mikä on noin 470 milj. euroa enemmän kuin vuonna 2023 arvioidaan saatavan. Valtiontalouden EU-tulojen ja menojen suhdetta on havainnollistettu taulukossa 3.

Taulukko 3. Yhteenveto valtion ja EU:n välisistä maksuvirroista 2022–2024, milj. euroa

VALTIONTALOUDEN MENOT	Tilinpäätös 2022	Talousarvio 2023*	Talousarvio- esitys 2024
Budjettitalous			
ALV-maksu	297	326	335
Muovimaksu	60	89	88
BKTL-maksu	2 015	1 523	1 863
EU-MAKSUT YHTEENSÄ	2 373	1 938	2 286
Euroopan rauhanrahasto	10	13	51
Euroopan kehitysrahasto	42	29	31
Yhteensä	2 424	1 980	2 368
VALTIONTALOUDEN TULOT			
Budjettitalous			
Maataloustuki	526	531	533
Maaseudun kehittäminen	460	340	340
Rakennepoliittinen tuki	210	257	240
Tullien yms. kantopalkkio	74	50	56
Elpymis- ja palautumistukivälineen tulot		362	745
Muut tulot	49	59	155
Rahastotalous			
Interventiorahasto	0,1	0,1	0,1
Maatilatalouden kehittämisrahasto	0,0	0,0	0,0
Yhteensä	1 319	1 600	2 069
EU:n puolesta kannetut tullit, maatalous- ja sokerimaksut (sis. kantopalkkion)	205	214	222

* ml. lisätalousarviot

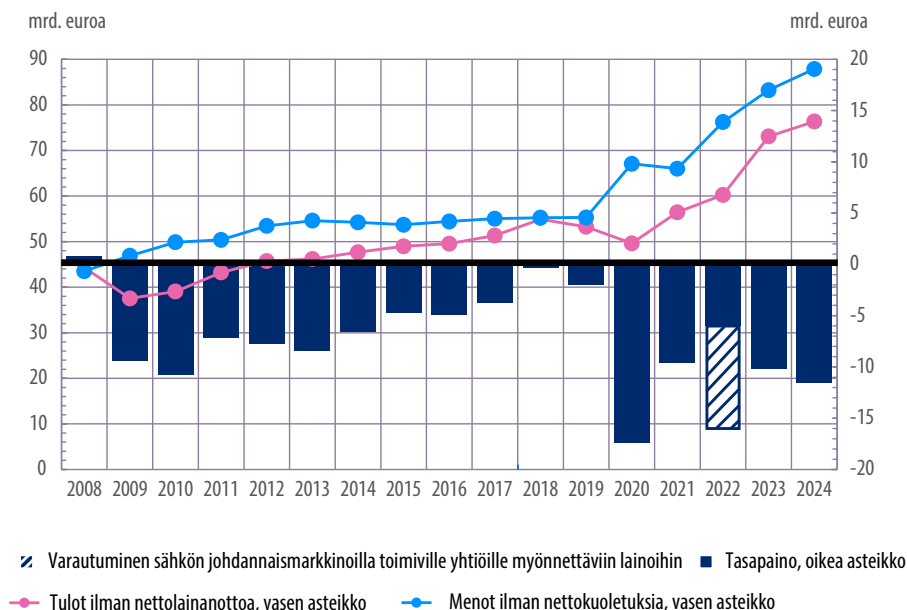
Vuosi 2024 on EU:n monivuotisen rahoituskehyskauden 2021–2027 neljäs vuosi. Komissio on antanut ehdotuksia unionin talousarvion uusiksi rahoituslähteiksi eli omiksi varoiksi. Ehdotukset ovat koskeneet unionin päästökauppajärjestelmästä saatavia huutokauppataloja, hiilirajamekanismista saatuja tuloja, kansallista markkinaosuutta monikansallisten yritysten uudelleen allokoitavasta jäännösvoitosta, sekä tilastollista yritysten ja rahoituslaitosten voitto-osuuteen perustuvaa omaa varaa. Uusilla omilla varoilla pyritään ensisijaisesti lieventämään elpymisvälineen lainanoton takaisinmaksun aiheuttamia paineita kansallisille jäsenmaksuille, ja niitä voitaisiin mahdollisesti ottaa käyttöön jo kuluvan unionin rahoituskehyskauden aikana. Uudet omat varat edellyttävät kuitenkin jäsenvaltioiden yksimielisen päätöksen ja ratifioinnin kansallisissa päätöksentekoeleimissä.

Valtiontalouden tasapaino ja velka

Vuoden 2024 talousarvioesitys on 11,5 mrd. euroa alijäämäinen, mikä katetaan ottamalla lisää velkaa. Valtion budjettitalouden tasapaino heikkenee 3,2 mrd. eurolla verrattuna vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon. Jos verrataan vuodelle 2023 kokonaisuudessaan budjetoituun, eli huomioidaan vuoden 2023 toinen lisätalousarvioesitys, tasapaino heikkenee 1,4 mrd. eurolla. Kansantalouden tilinpidon käsittein valtiontalouden alijäämän arvioidaan olevan 3,4 % suhteessa BKT:hen vuonna 2024.

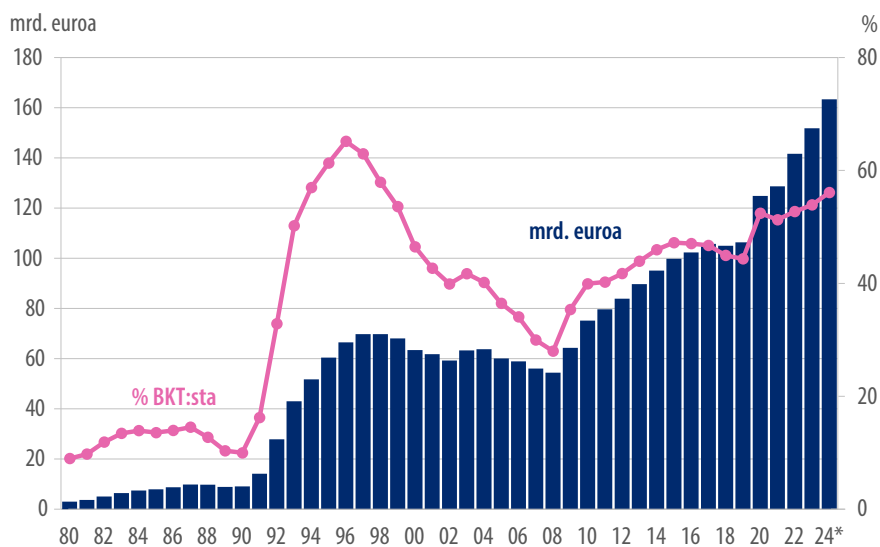
Valtion budjettitalous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 alkaen. Budjettitalouden tasapainoa on havainnollistettu kuviossa 6.

Kuvio 6. Valtion budjettitalouden tulot, menot ja tasapaino vuosina 2008–2024, mrd. euroa

Vuoden 2024 lopussa talousarvion mukaisen valtionvelan arvioidaan olevan noin 163 mrd. euroa, mikä on noin 56 % suhteessa BKT:hen. Valtionvelan korkomenoiksi arvioidaan 3,2 mrd. euroa, mikä on 0,8 mrd. euroa enemmän kuin mitä vuodelle 2023 on budjetoitu (huomioiden lisätalousarvioesitykset). Kuvio 7 havainnollistaa valtionvelan kehitystä.

Kuvio 7. Valtionvelan kehitys vuosina 1980–2024

* Arvio

4.2 Poimintoja vuoden 2024 vero- ja määrärahapäätöksistä

Veroperustemuutokset

Hallitusohjelman mukaisesti ansiotuloveroperusteisiin tehdään indeksitarkistus kaikilla tulotasolla, mikä pienentää valtion verotuloja vuositasolla 545 milj. euroa. Indeksitarkistuksella tavoitellaan sitä, että verotus ei kiristyisi verojärjestelmän progressiivisuuden ja yleisen ansiotason nousun seurauksena. Vuonna 2024 indeksitarkistuksen mitoitusta muutetaan siten, että työttömyysvakuutusmaksun 0,2 prosenttiyksikön alennusta vastaava osuus kanavoidaan valtiolle Työllisyysrahastoon kohdistuvien säästöjen ohjaamiseksi valtion velkakehityksen taittamiseen. Tämä kasvattaa valtion verotuloja 138 milj. eurolla.

Ansio- ja pääomatuloveroihin tehdään sekä verotuloja vähentäviä että lisääviä veroperustemuutoksia vuonna 2024. Työtulovähennyksen kasvattaminen vähentää valtion verotuloja arviolta 97 milj. euroa, osakesäästötilin enimmäistalletusmäärän korottaminen vähentää valtion verotuloja arviolta 5 milj. euroa ja maatalouden tasausvarauksen korottaminen vähentää valtion verotuloja arviolta 9 milj. euroa. Lisäksi kotitalousvähennyksen soveltamisalaa laajennetaan ja kotitalousvähennyksen määräaikaista korotusta jatketaan, mitkä vähentävät valtion verotuloja arviolta 42 milj. euroa.

Valtion verotuloja kasvattavat valtion tuloveroasteikon ylimmän portaan määräaikaisen voimassaolon jatkaminen, matkakuluvähennyksen omavastuun korottaminen, maatalouden vuokratulojen verokohtelun yhdenmukaistaminen sekä ikään perustuvan korotetun työtulovähennyksen uudelleenkohdentaminen. Näiden verotuloja lisäävien veroperustemuutosten yhteisvaikutus valtion verotuloihin on 118 milj. euroa.

Alkoholiverotusta muutetaan siten, että väkevien alkoholijuomien ja viinien veroa korotetaan ja oluen veroa alennetaan. Näiden muutosten arvioidaan kasvattavan valtion verotuloja yhteensä noin 15 milj. euroa. Nikotiinipussit sisällytetään tupakkaverotuksen piiriin, minkä arvioidaan kasvattavan valtion verotuloja arviolta 50 milj. euroa.

Lisäksi jakeluvälineiden nousu-uran kompensoimiseksi tehtävä polttoaineveron kevennys vähentää verotuloja arviolta 168 milj. euroa. Ajoneuvoveron perusveron alennus vähentää verotuloja arviolta 50 milj. euroa. Ajoneuvoveron veronalennus tulee voimaan vuoden 2025 alusta, mutta veronalennuksen tuottovaikutus toteutuu osin jo vuonna 2024.

Hallitusohjelman mukaiset säästöt ja lisäykset

Hallitus tavoittelee nettomääräisesti 4 mrd. euron julkisen talouden sopeutusta vuoden 2027 tasolla. Tähän liittyvät toimet on kuvattu hallitusohjelman liitteessä B. Kokonaisuus sisältää säästöjen lisäksi menolisäyksiä sekä tuloja lisääviä toimia. Talousarvioesityksessä on huomioitu hallitusohjelmassa linjatut säästöt ja menolisäykset siltä osin kuin vaikutus kohdentuu valtion budjettitalouteen. Toimet vähentävät nettomääräisesti valtion budjettitalouden menoja noin 0,8 mrd. eurolla vuonna 2024.

Seuraavan sivun tietolaatikko kuvaa hallitusohjelman mukaisten säästöjen ja menolisäysten kokonaisuutta. Indeksisidonnaiset kokonaisuudet sisältävät indeksikorotusten jäädytyksiä sekä niiden tekemistä osittaisina. Kansaneläkeindeksiin tai kuluttajahintaindeksiin sidottuihin etuuksiin (pl. toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, lääkkeiden vuosiomavastuu, elatustuki) ei tehdä indeksikorotuksia vuosina 2024–2027. Kuntien peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotukseen tehdään

vuosina 2024–2027 yhden prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö, kuten myös valtion rahoitukseen evankelis-luterilaiselle kirkolle sekä avustuksiin kirkolliseen ja uskonnolliseen toimintaan.

Hallitusohjelman mukaiset valtion budjettitalouden määrärahasäästöt ja -lisäykset (netto) vuonna 2024, milj. euroa

Koulutus ja osaaminen	9
Sosiaali- ja terveystaloudet	-141
Sosiaaliturva ja -etuudet	-212
Indeksisidonnaiset kokonaisuudet	-195
Maa- ja metsätalous, ympäristö	-19
Elinkeinoelämä, liikenne ja asuminen	-203
Maanpuolustus, yleinen turvallisuus, maahanmuutto ja kehitysyhteistyö	-20
Hallinto	-10
Yhteensä	-792

Seuraavassa on poimintoja hallitusohjelman liitteen B mukaisista säästöistä ja määrärahalisäyksistä.

Koulutus ja osaaminen

- Tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa, lisäys 50 milj. euroa
- Opetus- ja kulttuuriministeriön avustukset, vähennys 10 milj. euroa

Sosiaali- ja terveystaloudet

- Lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutusta ja kuntoutuspalveluja parannetaan Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta määräaikaisessa ohjelmassa, lisäys 16,75 milj. euroa.
- Hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen (0,7) voimaantulo siirretään alkamaan 1.1.2028, vähennys 89 milj. euroa.
- Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja lasketaan 23 vuoteen, vähennys 12 milj. euroa.

Sosiaaliturva ja -etuudet

- Sosiaaliturvaan tehdään useita määräraharvetta pienentäviä uudistuksia, jotka vähentävät asumistuki- ja toimeentulotukimenot huomioiden menoja sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa nettomääräisesti noin 234 milj. eurolla. Säästötoimenpiteinä kansaneläkeindeksiin (KEL) ja kuluttajahintoihin sidottujen etuuksien indeksikorotukset jäädytetään vaalikaudeksi pois lukien toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, elatustuki ja lääkkeiden vuosiomavastuu. Työttömyysturvaan ja yleiseen asumistukeen toteutetaan muutoskokonaisuudet. Vuorotteluvapaajärjestelmä ja aikuiskoulutustuki lakkautetaan 1.8.2024 alkaen. Toimeentulotuessa selkeytetään tukeen hyväksyttävien asumismenojen määrää.
- Lapsiperheiden toimeentuloa parannetaan nostamalla alle kolmevuotiaiden lapsilisää, lisäämällä lapsilisien yksinhuoltajakorotusta ja korottamalla lapsilisää monilapsisille perheille.

Maa- ja metsätalous, ympäristö

- Tuki puuntuotannon kestävyden turvaamiseen, vähennys 12,7 milj. euroa
- Joutoalueiden metsitystukijärjestelmästä luopuminen, vähennys 4,3 milj. euroa
- Maatalouden kehittämishankkeet, lisäys 4 milj. euroa

Elinkeinoelämä, liikenne ja asuminen

- Uusien väylähankkeiden rahoitustason alentaminen, vähennys 100 milj. euroa
- Työllisyysmäärärahojen alentaminen, vähennys 41 milj. euroa
- Saaristomeri-ohjelma ja vesiensuojelu, lisäys 6 milj. euroa

Maanpuolustus, yleinen turvallisuus, maahanmuutto ja kehitysyhteistyö

- Varsinaisen kehitysyhteistyön määrärahaan tehdään yhteensä 118 milj. euron vähennys, josta 38 milj. euroa siirretään uudelle Tuki Ukrainalle -momentille. Tuki Ukrainalle -momentille kohdennetaan yhteensä 58 milj. euroa
- Vastaanottorahan alentaminen perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin, vähennys 13,4 milj. euroa
- Poliisitehtävissä toimivien määrän nostaminen 8 000 henkilötyövuoden tasolle vaalikauden loppuun mennessä, lisäys 17,5 milj. euroa
- Turvapaikkahakemusten käsittelyaikojen lyhentäminen automatisaatiota lisäämällä, lisäys 21 milj. euroa

Hallinto

- Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoituksen (VNTEAS) lakkauttaminen, vähennys 9,3 milj. euroa

Investoinnit

Hallitusohjelma sisältää 4 mrd. euron kertaluonteisten investointien kokonaisuuden, joka rahoitetaan valtion omaisuustuloilla, purkamalla valtio-omisteisten listaamattomien yhtiöiden ylipääomituksia sekä tekemällä tuloutuksia Valtion asuntorahastosta rahaston nykytasoista toimintaa vaarantamatta. Investointiohjelman mukaisia menoja sisällytetään talousarvioesityksiin ja huomioidaan julkisen talouden suunnitelmissa varmistettujen tulojen mahdollistamissa rajoissa.

Investointiohjelman mukaisia lisäyksiä on talousarvioesityksessä yhteensä 690 milj. euroa määrärahoina ja valtuuksina. Tästä vuodelle 2024 kohdentuvat määrärahat ovat 349 milj. euroa. Vuoden 2024 talousarvioesitykseen sisältyy 500 milj. euron tuloutus Valtion asuntorahastosta investointiohjelman rahoittamiseksi. Lisäksi Ilmastorahastosta valtiolle siirrettävistä Nesteen osakkeista aiheutuu noin 120 milj. euron ylimääräinen verotulo, joka luetaan osaksi investointiohjelman tuloja.

Investointiohjelman puitteissa perusväylänpitoon, korjausvelan purkamiseen kohdennetaan 250 milj. euron lisäys vuodelle 2024. Lisäksi talousarvioesitykseen sisältyy liikenteen kehittämishankkeisiin 347 milj. euron valtuudet, joista aiheutuu 15,5 milj. euron määrärahatarve vuonna 2024. Helsinki–Riihimäki kapasiteetin lisääminen -hankeen valtuutta korotetaan 110 milj. eurolla. Uusina hankkeina aloitetaan Tampereen henkilöratapiha -hanke (163 milj. euroa), Tornio–Kolari -radan sähköistykseen suunnittelu (7,5 milj. euroa), Pietarsaaren satamatie (kt68 välillä Edsevö–Pietarsaari, 7,5 milj. euroa), vt 4 Leivonmäen pohjoispuolella, Joutsa -hanke (14 milj. euroa), vt 4 Orvasaaren eritasoliittymä, Jyväskylä -hanke (7 milj. euroa) ja vt 9 Lievestuoreen kohta (30 milj. euroa). Suunnitteluhankkeisiin Suupohjan rata ja Savonrata osoitetaan yhteensä 8 milj. euron valtuudet. Kehittämishankkeista aiheutuu 228,5 milj. euron lisämäärärahatarve vuosille 2025–2027 ja 102 milj. euroa seuraavalle vaalikaudelle.

Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa investointiohjelmaan kohdennetaan yhteensä 81,3 milj. euroa vuonna 2024. Tästä 65,3 milj. euroa käytettäisiin lääkärin vastaanotto-palkkioiden Kela-korvauksen korottamiseen, 4 milj. euroa sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatio-ohjelmaan, 2 milj. euroa kansalliseen terveyden- ja hyvinvoinnin ohjelmaan, 3,5 milj. euroa hyvän työn ohjelmaan ja 6,5 milj. euroa ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen.

Puhtaan energian Suomen kärkihankkeen kokonaisuudesta osoitetaan 10 milj. euron valtuus julkisen liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuurin edistämiseen. Hyvinvointialueiden ohjauksen vahvistamiseen osoitetaan 1,5 milj. euroa vuodelle 2024. Palokin koskien patojen purun suunnitteluun kohdennetaan 0,45 milj. euroa.

Talousarvioesitys sisältää myös 463 milj. euroa Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan (RRP) sisältyviä menoja sekä 35 milj. euroa REPowerEU-ohjelmaan liittyviä menoja. EU:n asetusmuutos REPowerEU-suunnitelmasta tuli voimaan helmikuussa 2023. REPowerEU on osa elpymis- ja palautumistukivälinettä ja sen tavoitteena on lopettaa EU:n riippuvuus Venäjältä peräisin olevista fossiilisista polttoaineista ja nopeuttaa vihreää siirtymää. REPowerEU-varat on päätetty kohdentaa ympäristöluvituksen vauhdittamiseen valtion aluehallintouudistuksen kanssa yhteensopivalla tavalla, puhtaan energian ja materiaalivirtojen T&K-rahoitukseen ja pilotointiin sekä puhtaan siirtymän investointeihin.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Laki valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030 tuli voimaan vuoden 2023 alussa. Sen mukaan valtion talousarvioissa tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen yhteismäärä nousee vuoteen 2030 mennessä siten, että kokonaismäärä vastaa 1,2 % suhteessa BKT:hen. Valtiovarainministeriön uusimpaan talousennusteeseen peilaten valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen tulisi olla noin 4,3 mrd. euroa vuonna 2030. Tämä tarkoittaa noin 2 mrd. euron lisäystä vuoden 2023 talousarvion mukaiseen T&K-rahoituksen kokonaismäärään nähden. Valtion talousarviossa T&K-rahoitusta tulee siten korottaa vuosittain noin 280 milj. eurolla verrattuna vuoden 2023 lähtötasoon.

Uuden rahoituslain mukainen valtion T&K-rahoituksen määrä on vuonna 2024 2,6 mrd. euroa. Aiempien päätösten mukaiseksi valtion T&K-rahoitukseksi vuodelle 2024 on arvioitu noin 2,4 mrd. euroa, eli jotta lakisääteinen rahoituksen määrä täyttyy, tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta on lisätty vuoden 2024 talousarvioesityksessä yhteensä 264 milj. eurolla. Lisärahoitusta osoitetaan erityisesti tutkijankoulutuspilottiin, yritysten T&K-toiminnan tukemiseen, Suomen Akatemian tutkimushankevaltuuteen ja EU-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan valtionrahoituksesta ja rahoituslaista voi lukea lisää vuoden 2024 talousarvioesityksen yleisperustelujen luvusta 5.3.

Muita poimintoja

Puolustusministeriön hallinnonalalla määrärahoja lisätään esimerkiksi Ukrainalle toimitetun puolustusmateriaalin korvaushankintoihin. Luovutetun materiaalin korvaamiseen Puolustusvoimille on osoitettu aiemmin myönnetyllä valtuudella 1,355 mrd. euroa, josta vuodelle 2024 kohdentuu 259 milj. euroa. Lisäksi talousarvioesitys sisältää kaksi uutta tilausvaltuutta puolustusministeriön hallinnonalalle mm. puolustusmateriaalihankintoihin. Valtuuksilla kehitetään esimerkiksi logistiikkajärjestelmän suorituskykyä sekä merivoimien raivaamiskykyä ja vedenalaista valvontaa.

Nato-jäsenyydestä aiheutuviin kustannuksiin osoitetaan määrärahoja mm. puolustusministeriön hallinnonalalle ja valtioneuvoston kanslialle.

Vaalien toimittamiseen osoitetaan noin 23 milj. euron lisäys oikeusministeriön hallinnonalalle. Vuonna 2024 toimitetaan presidentinvaali ja europarlamenttivaalit.

Liikenne- ja viestintäverkkoihin allokoidaan yli 2 mrd. euroa, josta perusväylänpitoon käytetään 1,5 mrd. euroa. Perusväylänpidossa painotetaan liikenneverkon päivittäisen liikennöitävyyden vaatimia toimia sekä korjausvelan kasvun pysäyttämistä ja sen vähentämistä.

Maahanmuuttovirastolle osoitetaan aiemmin mainittujen lisäysten ohella määrärahoja mm. kansainvälisen suojelun väliaikaistamiseen ja lupien pituuden lyhentämiseen, säilöönoton pidentämiseen ja mahdollistamiseen sekä työperäisten lupien jälkivalvontaan ja automatisaation lisäämiseen. Pakolaiskiintiö lasketaan hallitusohjelman mukaisesti 500 henkilön tasolle.

Valtion korvauksiin kotoutumisen edistämisestä osoitetaan 384 milj. euroa, mikä on 97 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määräraha-tarvetta kasvattaa tilapäistä suojelua saavien henkilöiden siirtyminen kuntalaisiksi, sillä silloin heistä aletaan maksaa kunnille kotoutumiskorvauksia.

4.3 Hyvinvointialueiden talous

Hyvinvointialueet rahoittavat toimintansa pääosin valtion rahoituksella, eikä niillä ole verotusoikeutta. Hyvinvointialueiden yleiskatteinen rahoitus on valtion talousarvioesityksessä yhteensä noin 24,7 mrd. euroa vuonna 2024. Rahoitus nousee vuoteen 2023 verrattuna noin 4 mrd. eurolla. Kasvua selittää mm. se, että vuoden 2023 rahoituksesta 1,9 mrd. euroa maksettiin jo joulukuussa 2022, mikä pienentää vuoden 2023 vertailulukua. Lisäksi hyvinvointialueiden rahoitusta nostavat lakisääteiset kustannustason ja palvelutason muutoksiin liittyvät korotukset, yhteensä 0,9 mrd. euroa.

Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaisesti hyvinvointialueiden valtion rahoituksen pohja tarkistetaan vuodesta 2024 vastaamaan kunnilta hyvinvointialueille sote-uudistuksen yhteydessä siirtyneitä lopullisia kustannuksia. Samassa yhteydessä kunnilta siirtyneet tulot tarkistetaan vastaamaan valmistuneen verotuksen mukaisia vuoden 2022 maksuunpantuja verotuloja. Kuntien lopullisten tilinpäätöstietojen perusteella kunnilta siirtyvät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen nettokustannukset olivat yhteensä noin 21,9 mrd. euroa, mikä on noin 669 milj. euroa enemmän kuin valtion vuoden 2023 varsinaisen talousarvion yhteydessä arvioitiin. Siirtyvien kustannusten tarkistus korottaa palvelutarve- ja indeksikorotukset huomioituna hyvinvointialueiden rahoituspohjaa noin 700 milj. eurolla. Arvio kunnilta sote-uudistuksen yhteydessä siirretyistä verotuloista on puolestaan kasvanut noin 509 milj. euroa verrattuna vuoden 2023 talousarvion yhteydessä käytettyyn arvioon. Siirtyneiden kustannusten ja tulojen erotus tasataan vuodesta 2024 alkaen kunnan peruspalvelujen valtionosuuden kautta. Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta tehtävä siirto hyvinvointialueiden rahoitukseen kasvaa 160 milj. eurolla vuodesta 2024 alkaen.

Kunnilta hyvinvointialueille siirtyviä tuloja ja kustannuksia koskeva siirtolaskelma valmistuu kokonaisuudessaan loppuvuoden 2023 aikana. Hyvinvointialueiden rahoitus ja kunnan peruspalvelujen valtionosuus korjataan tämän jälkeen vastaamaan lopullista siirtolaskelmaa.

Samassa yhteydessä korjataan jälkikäteen myös hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoitus vastaamaan lopullisia siirtyviä kustannuksia ja tuloja. Kun huomioidaan myös vuoden 2023 indeksitarkistus ja palvelutarpeen kasvuarvion vaikutus, rahoitukseen tehtävä kertakorvaus on yhteensä noin 700 milj. euroa, josta 150 milj. euroa on maksettu hyvinvointialueille ennakkolisesti vuoden 2023 ensimmäisessä lisätalousarviossa. Loput korjauksesta, noin 550 milj. euroa, maksetaan hyvinvointialueille tammikuussa 2024.

Hyvinvointialueiden rahoituksen indeksitarkistus vuonna 2024 on 2,53 %. Kustannuspohjan korjaus huomioiden indeksitarkistuksen vaikutus on noin 618 milj. euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvun kustannusarvion arvioidaan olevan noin 292 milj. euroa vuodelle 2024.

Vuonna 2024 tehtävien ja velvoitteiden muutokset kasvattavat hyvinvointialueiden rahoitusta nettomääräisesti noin 5 milj. euroa. Aiemmin päätetyt tehtävämuutokset lisäävät rahoitusta noin 110 milj. euroa. Hallitusohjelman toimet (hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen (0,7) voimaantulon siirtäminen alkamaan 1.1.2028, perusterveydenhuollon hoitotakuun pitäminen 14 vuorokaudessa ja lastensuojelun jälkihuollon ikärajan lasku 23 vuoteen) puolestaan vähentävät hyvinvointialueiden rahoitusta noin 105 milj. euroa.

Hyvinvointialueille osoitetaan valtionavustuksia yhteensä arviolta 370 milj. euroa vuonna 2024. Merkittävin yksittäinen avustuskokonaisuus (108 milj. euroa) liittyy valtion korvauksiin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen. Toinen merkittävä kokonaisuus, yhteensä 41 milj. euroa, liittyy Suomen kestävän kasvun ohjelman toimenpiteisiin. Valtion rahoitus terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen on 35 milj. euroa.

Hyvinvointialueiden mahdollisiin lisärahoitustarpeisiin on varauduttu 1 milj. euron arviomäärärahalla.

4.4 Kuntatalous

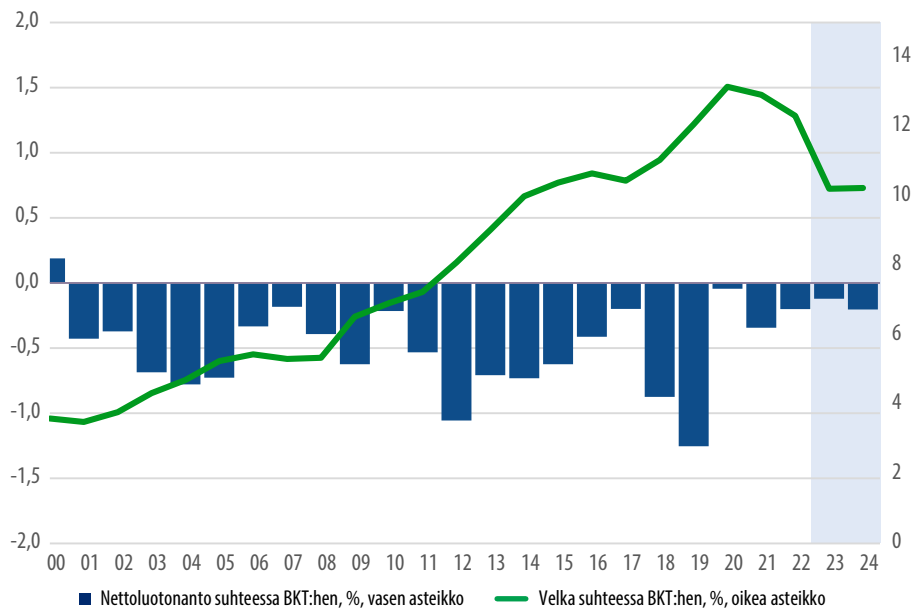
Valtion mahdollisuudet ohjata kuntien taloutta ja toimintaa ovat rajalliset, koska kunnilla on vahva perustuslain suojaama itsehallinto ja laaja verotusoikeus. Kuntien hallinnon yleisistä perusteista ja kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Kunnallisen itsehallinnon perustuslainsuojaan kuuluu kiinteästi myös niin sanottu rahoitusperiaate. Sen mukaan kunnille tehtäviä säädetessä on huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua tehtävistään.

Kuntien tehtävät painottuvat sote-uudistuksen jälkeen voimakkaasti sivistystoimen tehtäviin, kuten varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä toisen asteen opetukseen. Lisäksi kunnat vastaavat muun muassa maankäytöstä ja kaavoituksesta omalla alueellaan. Valtio rahoittaa kuntien toimintaa valtionosuuksilla ja valtionavustuksilla. Lisäksi kunnat rahoittavat toimintaansa verotuloilla ja muilla toiminnastaan keräämillään tuloilla. Vuonna 2024 kuntatalouden tuloista suurin osa muodostuu verotuloista. Muita merkittäviä tulonlähteitä ovat toimintatuotot ja valtionosuudet. Kuntatalouden suurimman kuluerän muodostavat henkilöstökustannukset.

Kuntahallinnon¹ rahoitusaseman ja velan kehitystä on havainnollistettu kuviossa 8. Kuvioista nähdään, että vuonna 2024 kuntahallinnon nettoluotonannon arvioidaan olevan -0,2 % ja velan noin 10,2 % suhteessa BKT:hen. Kuntahallinnon näkymistä on kerrottu tarkemmin valtiovarainministeriön syksyn 2023 [Taloudellisen katsauksen](#) luvussa 2.3.

1 Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ennusteessa Helsingin sote- ja pelastustoiminta on sisällytetty hyvinvointialueiden alasektoriin, joten se ei ole mukana kuntahallinnon luvuissa.

Kuvio 8. Kuntahallinnon nettoluotonannon ja velan suhde BKT:hen, %. Lähde: Tilastokeskus, valtiovarainministeriö

Kuntien valtionavut ovat valtion talousarvioesityksessä noin 5,1 mrd. euroa vuonna 2024. Tästä laskennalliset valtionosuudet ovat noin 3,7 mrd. euroa, kuntien veromenetysten korvaukset noin 0,9 mrd. euroa ja muut valtionavut noin 0,6 mrd. euroa. Valtionapujen taso alenee vuoteen 2023 verrattuna noin 0,3 mrd. eurolla. Muutosta selittää ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistukseen liittyvien kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien tulojen ja kustannusten tarkistus ja sen huomioiminen peruspalvelujen valtionosuudessa vuodesta 2024 lähtien (ks. tarkemmin luku 4.3).

Peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotus lisää valtionosuutta 53 milj. euroa. Indeksikorotus jää kuitenkin 24 milj. euroa tätä pienemmäksi, koska hallitusohjelman mukaisesti indeksikorotukseen tehdään yhden prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö. Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuuksiin ja ammatillisen koulutuksen rahoitukseen tehdään täysimääräinen indeksikorotus, joka on noin 30 milj. euroa.

Valtionosuuksien mitoituksessa otetaan huomioon kuntien tehtävien ja velvoitteiden muutokset. Uusia ja laajenevia tehtäviä vuonna 2024 ovat muun muassa sitoututtavan kouluyhteistyön malli sekä ja B1-kielen opetuksen lisääminen yhdellä vuosiviikkotunnilla.

Indeksikorotuksen pienennys ja tehtävämuutokset otetaan huomioon kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentissa, joka alenee 22,09 prosentista 21,92 prosenttiin.

Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus kuntatalouteen vuonna 2024 on hieman vahvistava vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Kuntien uusiin ja laajeneviin tehtäviin osoitetaan täysi valtionosuus ja valtion päättämät veroperustemuutokset kompensoidaan kunnille. Maapohjan kiinteistöveron alarajan korotus vahvistaa kuntataloutta enemmän kuin peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistettava indeksisäästö sitä heikentää. Sosiaali-turvaetuuksien indeksijäädytykset ja säästöt vähentävät suoraan kuntien menoja mutta lisäävät toisaalta toimeentulotuen tarvetta ja pienentävät verokertymää. Pidemmällä aika-välillä toimien arvioidaan lisäävän työllisyyttä, mikä puolestaan lisääisi kuntien verotuloja.

Kuntatalouden tilaa ja valtion toimenpiteiden vaikutusta kuntatalouteen on kuvattu tarkemmin kuntatalousohjelmassa ja valtion talousarvioesityksen yleisperustelujen luvussa 10.

5 Yhteenveto

Tässä julkaisussa on tarkasteltu valtion talousarvioesitystä vuodelle 2024.

Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on parantaa suomalaisten elintasoa, kääntää hyvinvointia uhkaava velkaantumiskehitys ja saattaa Suomen talous kestäväan kasvuun. Hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Hallitus on sitoutunut valtiontalouden kehysmenettelyyn, joka rajoittaa valtion talousarvioissa budjetoitavien menojen määrää. Menosäännöllä varmistetaan valtiontalouden vastuullinen, pitkäjänteinen ja taloudellista vakautta edistävä menopolitiikka.

Julkinen velkasuhde on kohonnut korkealle tasolle sekä rakenteellisten syiden että vuosikymmenen alun eri kriisien johdosta. Sopeutustoimista huolimatta velkasuhde kasvaa hiljalleen vaalikaudella. Osaltaan sopeutustoimien vaikutusta vaimentaa korkomenojen kasvu. Julkinen talous on pidemmällä aikavälillä rakenteellisesti alijäämäinen ja siten julkisessa taloudessa on kestävyysvaje.

Vuoden 2024 talousarvioesityksen määrärahat ovat 87,9 mrd. euroa. Valtion budjettitalouden alijäämäksi ennakoidaan noin 11,5 mrd. euroa ja valtionvelan odotetaan nousevan noin 163 mrd. euroon. Menotaso nousee vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna 6,5 mrd. eurolla, mitä selittävät suurimpina tekijöinä mm. vuoden 2024 lakisääteiset ja sopimusperusteiset indeksitarkistukset, korkomenot sekä muutokset hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa. Vuonna 2024 budjettitalouden määräraha-tasoa nostavat myös lisäpanostukset T&K-toimintaan sekä pääministeri Orpon hallitusohjelmassa linjatut pysyvät menolisäykset mm. perusopetukseen, lapsiperheiden tukemiseen sekä poliisitoimen ja puolustusvoimien resursseihin. Toisaalta menotasoa alentavat hallitusohjelman mukaiset uudistukset ja menosäästöt. Vuoden 2024 talousarvioesitys tullaan päivittämään myös www.tutkibudjettia.fi -sivustolle, jossa budjettia voi tarkastella visuaalisesti eri näkökulmista.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 160 01
vm.fi

ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-952-367-463-9- (pdf)

Lokakuu 2023